

آئین نامه مالکیت معنوی ، اهداف و خط مشی کتابخانه دیجیتال دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی

با توجه به اهمیت و ضرورت دسترسی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور به منابع اطلاعاتی الکترونیک و نقش بنیادی این منابع در دستیابی به اهداف و نیز سیاست‌های کلان وزارت بهداشت و با در نظر گرفتن اهمیت و ضرورت دسترسی به این منابع به عنوان زیرساخت‌های پژوهشی و آموزشی کشور، کنسرسیوم تأمین منابع الکترونیک در حوزه معاونت تحقیقات و فن‌آوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی شکل گرفته است. هدف اصلی تشکیل این کنسرسیوم، فراهم نمودن زمینه لازم جهت تأمین دسترسی پایدار همه گروه‌های دانشگاه‌های علوم پزشکی به جدیدترین و معتبرترین منابع علمی پژوهشی، آموزشی و درمانی است.

کتابخانه الکترونیک دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی تلاش می‌کند در برنامه راهبردی دانشگاه که در نظر دارد جزء یکی از دانشگاه‌های برتر کشور در تولید علم و توسعه فناوری، برخوردار از جایگاه معتبر در بین دانشگاه‌های وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی و در مسیر دانشگاه‌های نسل سوم، حرکت کند. در همین راستا مأموریت کتابخانه الکترونیک دانشگاه تقویت آموزش، پژوهش، فعالیت‌های پژوهشی دانشگاه و حمایت از تلاش‌های دانشگاه در جهت ارتقای رتبه در سطح ملی و بین‌المللی، از طریق تهیه، توسعه و تسهیل دسترسی به منابع و اطلاعات علمی مورد نیاز دانشگاه و مدیریت بهره‌برداری از این منابع است. توانمندسازی در حوزه آموزش، پژوهش و فناوری و فعالیت‌های مرتبط در دانشگاه در جهت ارتقای مأموریت مهم دانشگاه علوم پزشکی یعنی پیشگیری و درمان و از طریق توسعه و تسهیل دسترسی از راه دور و مجازی به منابع و اطلاعات علمی مورد نیاز جامعه هدف و مدیریت بهره‌برداری از منابع علمی دیجیتال است.

کتابخانه دیجیتال دانشگاه علوم پزشکی در واقع پورتال دسترسی به منابع الکترونیکی پزشکی معتبر و به‌روز است که با از طریق کنسرسیوم وزارت بهداشت خریداری و در اختیار دانشگاه‌ها قرار داده می‌شود یا منابع رایگان معتبری است که از طریق وب قابل دسترسی است. این پورتال شامل خدماتی مانند لینک دسترسی به منابع، اخبار مربوط به فعالیت‌های انجام شده، پرسش از کتابدار و دیگر فعالیت‌های آن‌لاین کتابخانه است

مالکیت معنوی شامل حقوق مرتبط با موارد ذیل است: آثار ادبی، هنری، علمی، نمایش‌های هنرمندان بازیگر، صدای ضبط شده، برنامه رادیویی، اختراعات در کلیه زمینه‌های فعالیت انسان، کشفیات علمی، طراحی‌های صنعتی، عالیم تجاری، عالیم خدماتی، نام‌های تجاری و عناوین حمایت در برابر رقابت نامطلوب و سایر حقوقی که ناشی از فعالیت معنوی در قلمرو صنعتی، علمی، ادبی و هنری می‌باشد. بکارگیری مکانیزم‌هایی جهت حفظ، گسترش و توسعه، توجه به مسئله مالکیت معنوی^۱، از مهمترین ملاحظات در کتابخانه الکترونیکی می‌باشند. حقوق پدیدآورندگان برای کنترل وضعیت و استفاده از آثاری که خلق می‌کنند، از سوی پیمان‌های بین‌المللی و همچنین قوانین بسیاری از کشورها به رسمیت شناخته شده است. این حقوق در مجموع به‌عنوان «کپی‌رایت» نامیده شده است. کپی‌رایت، حقوق انحصاری زیادی را به نویسنده یا پدیدآورنده اثر در ارتباط با استفاده از اثر تحت حمایت کپی‌رایت اعطا می‌کند. کپی‌رایت یک حق مالکیت فکری است که می‌تواند انتقال داده شود یا به ارث باقی گذاشته شود، و این درست شبیه به حقوق مالکیت در مورد دارایی‌های فیزیکی و ملموس است که انتقال می‌یابد.

^۱The U.S. Constitution provides the federal government the authority to protect an author's original work. Article 1, Section 8, Clause 8 of the U.S. Constitution

کتابخانه الکترونیکی محیطی است که به محققین و پژوهشگران این امکان را میدهد که بدون صرف وقت و هزینه به منابع الکترونیکی و پایگاههای اطلاعاتی دسترسی پیدا نموده و اطلاعات موردنیاز را کسب نمایند. منظور از مجموعه های الکترونیکی، پایگاههای ارائه دهنده منابع الکترونیکی شامل تعداد مختلفی از انواع منابع الکترونیکی موجود در زمینه های مختلف می باشد که از طریق ناشران و یا شرکت های تولید کننده منابع اطلاعاتی ارائه شده و در اختیار کاربران قرار دارند. و شامل سه گروه زیر می باشد:

الف- پایگاههای اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی خریداری شده (کنسرسیومی وزارت بهداشت)

ب- پایگاههای دسترسی آزاد (Open access)

ج- منابع رایگان تحت وب

د- پایگاههای اطلاعاتی فارسی خریداری شده توسط دانشگاه

و- کتابهای مجازی (با فرمت pdf)

کتابخانه دیجیتال مجموعه روشها، خدمات و ساختارهای اطلاعاتی که باعث می شوند تا اطلاعات در قالب یک فناوری نوین با دسترسی آسان، سریع، و گسترده ارائه شوند، کتابخانه دیجیتال نام دارد. کتابخانه دیجیتال یک نوع سیستم بازیابی اطلاعات است. بدون محدودیت مرزهای فیزیکی امکان بازیابی اطلاعات دسترسی آسان ارائه بهترین خدمات از راه دور به جامعه دانشگاهی برای دسترسی به منابع معتبر فارسی و لاتین. منابع دیجیتالی، شامل اطلاعاتی است که در پایگاههای اطلاعاتی الکترونیکی با حجم بسیار زیاد وجود داشته. انواع مختلف منابع اطلاعاتی اعم از کتابها، مجلات، پایان نامه، طرح تحقیقاتی، کارآزمایی های بالینی، اطلاعات دارویی، گایدلاین ها (راهنماهای پزشکی)، چندرسانه ای ها، تصویر، فایل ویدئویی و ... الکترونیکی است که بصورت برخط و از راه دور قابل استفاده و در دسترسی کاربران مجاز می باشد. مدیریت حقوق دیجیتال به عنوان چتری گسترده، به انواع مختلف فناوری اطلاق می شود که به وسیله دارندگان حق و پدیدآورندگان مورد استفاده قرار می گیرند تا دسترسی به آثار دیجیتالی تحت حمایت کپی رایت را محدود کنند و در نتیجه از تکثیر و دستیابی غیرمجاز به این آثار ممانعت به عمل آورند. ظهور فناوری های نوین ارتباطی اگرچه بر میزان و سرعت دسترسی عموم به منابع اطلاعاتی افزوده است اما به موازاتش در نقض گسترده کپی رایت هم تاثیر داشته است.

اهداف و خط مشی

استفاده از منابع جدید اطلاعاتی نظیر منابع الکترونیکی یکی از متداول ترین راههای دستیابی به اطلاعات علمی جدید است. بدنبال اضافه شدن این نوع منابع به مجموعه کتابخانه ها، سیاستهای کلی، برنامه ها و اهداف کتابخانه ها نیز دستخوش تغییراتی شده است. بدلیل تفاوت های ساختاری منابع الکترونیکی با مجموعه های سنتی در کتابخانه ها، لازم است چارچوب کلی ارائه خدمات مربوط به این منابع تعیین و تدوین گردد. آیین نامه حاضر با هدف بهبود ارائه خدمات و رعایت حقوق مالکیت فکری و مسائل حقوقی مربوط به استفاده از منابع الکترونیکی تدوین شده است. یکی از مهمترین

اهداف کتابخانه دیجیتال ارتقاء کیفیت ارائه خدمات به کاربران، به خصوص از طریق حذف موانع زمانی و مکانی است. همچنین کمک به ارتقاء سطح کیفی آموزش و پژوهش در دانشگاه از طریق تامین منابع اطلاعاتی در جهت ارائه خدمات از راه دور در راستای رسالت و مأموریت دانشگاه علوم پزشکی اهداف کتابخانه دیجیتال به شرح زیر:

- ۱- ارائه خدمات از راه دور مرجع جهت راهنمایی، آموزش و توانمندسازی جامعه دانشگاهی
- ۲- ایجاد دسترسی منابع الکترونیکی معتبر و به روز به زبان فارسی و لاتین به جامعه دانشگاهی
- ۳- پشتیبانی از پژوهش و آموزش در راستای اهداف، رسالت و مأموریت دانشگاه
- ۴- استفاده از فناوریهای نو و به روزرسانی مهارتهای کتابداران جهت ارائه هر چه بهتر و بیشتر خدمات به جامعه دانشگاهی
- ۵- پرورش نیروی متخصص در حوزه کتابخانه دیجیتال و استفاده و جستجوی منابع الکترونیکی
- ۶- تامین و تجهیز فضای مناسب جهت استفاده بهینه از منابع الکترونیکی
- ۷- برگزاری دوره ها و کارگاههای آموزشی مداوم برای استفاده منابع الکترونیکی

فراهم آوری و گردآوری مواد کتابخانه ای الکترونیکی و ارائه خدمات دسترس پذیری منابع و اطلاعات علمی مورد نیاز پژوهشگران دانشگاه راهنمایی و آموزش کاربران در بازیابی و استفاده از منابع اطلاعاتی و ارائه خدمات اطلاع رسانی و مرجع به کلیه مراجعان به صورت آنلاین و پست الکترونیکی تهیه محتوا و روزآمد سازی وب سایت کتابخانه الکترونیک تهیه فایل راهنما و بروشور به منظور اطلاع رسانی کاربران از منابع و خدمات کتابخانه الکترونیک مدیریت و نظارت بر نرم افزار جامع کتابخانه ای تحت شبکه دانشگاه تدوین خط مشی و آیین نامه های لازم در ارتباط با فعالیت های کتابخانه الکترونیک و تهیه برنامه های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت.

افراد مجاز به استفاده از کتابخانه های الکترونیکی

۱- استفاده از امکانات کتابخانه در درجه اول به اعضای هیأت علمی، دانشجویان و کارکنان دانشگاه امکان پذیر میباشد. تبصره: ۱- اعضای هیأت علمی سایر دانشگاهها و کارمندان غیر رسمی دانشگاه علوم پزشکی ایران، با ارائه معرفی نامه از دانشگاه محل خدمت خود میتوانند با رعایت این آیین نامه از کتابخانه استفاده کنند. این قبیل کاربران متعهد می گردند تا در تحقیقات خود اقدام به ذکر نام دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی به عنوان یکی از رفرنسهای تحقیقات خود علاوه بر مرجع استفاده شده، نمایند.

تبصره: ۲- برای استفاده موردی از کتابخانه الکترونیک ارائه معرفی نامه رسمی یا کارت شناسایی معتبر امکان پذیر خواهد بود. بدیهی است در این صورت استفاده از منابع الکترونیک صرفاً در محل کتابخانه و در ساعات تعیین شده امکانپذیر میباشد.

تبصره ۳: با توجه به اینکه حقوق معنوی پدید آورنده محدود به زمان و مکان نیست و غیر قبال انتقال است^۲ لذا استفاده کنندگان از منابع دیجیتال مکلف به رعایت حقوق معنوی پدیدآورندگان آثار میباشند در غیر اینصورت برابر ماده ۳ رفتار میگردد.

۲-۱ سوء استفاده از کارت دانشجویی، معرفی نامه ها و کارت شناسایی دانشگاه جهت استفاده از کتابخانه الکترونیک، موجب محروم شدن فرد یا افراد متخلف از کلیه خدمات کتابخانه ها اعم از الکترونیک و غیر الکترونیک دانشگاه به مدت یک سال خواهد شد و چنانچه استفاده غیر مجاز از کتابخانه ها منجر به وارد آمدن خساراتی هم باشد، برابر ماده ۳ این آیین نامه رفتار خواهد شد.

۲- جبران خسارت

۲-۱ چنانچه کاربران دانشگاه اقدام به استفاده غیرمجاز نمایند^۳، فرد یا افراد متخلف، برابر قوانین حمایت از حقوق مولفان و مصنفان موظف به پرداخت کلیه خسارات حاصله به دانشگاه میباشند. همچنین مراتب به مدیریت کتابخانه جهت اخذ تصمیم مقتضی (تذکر شفاهی، درج در پرونده، گزارش به کمیته انضباطی) گزارش گردیده و کتابخانه تا زمان تعیین تکلیف، از ارائه هرگونه خدمات به استفاده کننده معذور میباشند.

۲-۳ چنانچه در اثر سوء استفاده از منابع دیجیتالی یا جعل^۴ آن و یا عدم رعایت قوانین حق مولف و کپی رایت^۵ خسارتی به فرد یا افرادی (داخل یا خارج از دانشگاه) وارد آید، فرد متخلف شخصا متعهد و مسئول جبران خسارات حاصله برابر قانون حقوق مولفان و مصنفان ۱۳۳۱ خواهد بود^۶ و دانشگاه در این مورد هیچگونه مسئولیتی نخواهد داشت. علاوه بر آن دانشگاه میتواند جهت جبران خسارت مادی و معنوی وارد شده خود با مراجعه به مراجع رسمی دادگستری برابر ماده ۳۱ قانون حق مولفان و مصنفات ۱۳۳۱ علیه فرد یا افراد سوء استفاده کننده اقدام نماید.

۳- مفاد این آئین نامه، حسب مورد برای کلیه استفاده کنندگان از کتابخانه اعم از اعضای هیات علمی، کارکنان، دانشجویان و افراد غیر وابسته به دانشگاه لازم الاجرا است. تبصره ۱: هرگونه تغییر در متن این آئین نامه منوط به پیشنهاد شورای رؤسای کتابخانه ها و تصویب شورای پژوهشی دانشگاه میباشند.

آیین نامه مالکیت معنوی کتابخانه دیجیتال در تاریخ ۹۷/۹/۱۹ در شورای پژوهشی دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی مورد بررسی و تصویب قرار گرفت .

^۲ ماده ۳ قانون حمایت حقوق مولفان و مصنفان و هنرمندان ۱۳۴۸

^۳ این مسئولیت اضافه بر مواردی است که در قانون مجازات اسلامی برای افراد مورد شناسایی قرار گرفته است برابر ماده ۵۲۷ این قانون هر کس مدارک اشتغال به تحصیل دانشگاهها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی داخل یا خارج از کشور یا ارزشنامههای تحصیلات خارجی را جعل کند یا با علم به جعلی بودن آن را مورد استفاده قرار دهد علاوه بر جبران خسارت، به حبس از یک تا سه سال محکوم خواهد شد.

^۴ ساختن نوشته یا سند یا ساختن مهر یا امضای اشخاص رسمی یا غیر رسمی خراشیدن یا تراشیدن یا قلم بردنیا الحاق یا محو یا اثبات یا سیاه کردن یا تقدیم یا تاخیر تاریخ سند نسبت به تاریخ حقیقی یا الصاق نوشتههای به نوشته دیگر یا بکار بردن مهر دیگری بدون اجازه صاحب آن و نظایر اینها به قصد استفاده از منابع دیجیتالی در دانشگاه علوم پزشکی ایران کاربر را مسئول اعمال خویش ساخته و دانشگاه میتواند برابر مقررات آموزشی با دانشجو رفتار نماید.

^۵The Digital Millennium Copyright Act Section 512(c)

^۶ ماده ۲۳ قانون حقوق مولفان و مصنفات ۱۳۴۸